

หลักพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ใช้ปฏิบัติเพื่อพัฒนาการอยู่ร่วมกัน The Practical Theravada Buddhism to Develop for Living Together

พระสุริยันต์ ชุตินธโร (ชุมเชิด)

Phra Suriyan Chutintaro (Chumched)

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Corresponding

Author Email: Email: 6601101002@mcu.ac.th

Received April 19, 2025; Revised August 27, 2025; Accepted: August 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ใช้ปฏิบัติเพื่อพัฒนาการอยู่ร่วมกัน โดยใช้การศึกษาจากหนังสือและเอกสารวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า หลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันนั้นได้นำเอาหลักไตรสิกขาอันเป็นวิธีการฝึกปฏิบัติตนเองมาเป็นกรอบในการสร้างการเรียนรู้ในการมีชีวิตที่ไม่เบียดเบียน ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น หรือก่อผลเสียหายแก่สังคม มีชีวิตที่เป็นไปเพื่อสร้างสรรค์ ทำให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของตน ไม่ทำให้ชีวิตตกต่ำ หรือทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ หรือเสื่อมจากคุณความดีในภาวะแห่งตน และการเข้าใจบริบทความหลากหลายทางสังคมกับรูปแบบของความเป็นพระจึงอาจจะต้องเข้าใจความหลากหลายเหล่านี้ด้วยเพื่อพิจารณาความเป็นจริงที่ปฏิบัติได้และปฏิบัติไม่ได้ในแต่ละพื้นที่ อีกทั้งยังจะพบพิธีกรรมที่ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและชุมชนนั้นมาจากการมีพิธีกรรมที่เป็นแนวทางความสัมพันธ์เชิงช่วยเหลือกันเกิดขึ้น การตอบแทนบุญคุณพ่อแม่เป็นมุมมองของคนต่างรุ่นที่จะพิจารณาถึงการที่เราจำเป็นต้องตอบแทนคุณ มองจากความหมายของการทำบุญอันเป็นรากเหง้าที่เหล่าผู้อาวุโสได้ใช้กิจกรรมทางศาสนา เช่น การให้ทาน การปฏิบัติธรรม การบวช เป็นต้น เพื่อใช้เป็นตัวแทนถึงผลประโยชน์และเกิดขึ้นสัมพันธ์กันในแง่ของความเคารพนับถือกัน

คำสำคัญ: การอยู่ร่วมกัน; หลักปฏิบัติ; พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This article aims to study The Practical Theravada Buddhism to Develop for Living Together by studying books and academic documents. The results of the study found that the principles of coexistence use the Tri-Sikkha principle, which is a method of self-training, as a framework for creating learning in life that does not harm, does not cause suffering to others, or causes damage to society. A life that is constructive, creates benefits that support the development of one's own life, does

not cause one's life to decline, does not destroy the value of being human, or deteriorates from the goodness of one's own state. Understanding the context of social diversity and the form of being a monk may require understanding this diversity in order to consider the reality that can and cannot be practiced in each area. In addition, rituals that show the relationship between family and community come from rituals that are guidelines for mutual assistance. Repaying gratitude to parents is a perspective of people from different generations to consider the need to repay gratitude. Looking from the meaning of making merit, which is the root that the elders have used religious activities such as giving alms, practicing Dhamma, ordaining, etc. to represent benefits and occur in a relationship in terms of respect for each other.

Keywords: Living Together; Practice; Theravada Buddhism

บทนำ

ในสังคมมีศาสนาดั้งเดิมอยู่ก่อนแล้ว และมีความเชื่อหลากหลาย รวมทั้งศีลธรรมเสื่อมโทรม และเกิดความวุ่นวายในสังคม ในการอยู่ร่วมกันจึงจำเป็นต้องใช้หลักเหตุผลและกฎแห่งศีลธรรมตามหลักสากลนิยม อีกทั้งหลักศาสนาที่ถูกนำมากล่าวถึงในแง่ของการนำเอาหลักธรรมคำสอนที่คนในสังคมให้ความเคารพ เชื่อถือ และยึดมั่น นำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ นอกจากนี้ศาสนายังเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของมนุษย์อีกด้วย หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ สอนให้คนประพฤติปฏิบัติดี ละเว้นความชั่ว ดังนั้น การที่เราปฏิบัติเป็นผู้ยึดมั่นศาสนา ย่อมส่งผลต่อสังคมร่วมกัน

เมื่อสังคมได้นำเอาหลักพระพุทธศาสนาใช้ในการปฏิบัติในแง่ของพระพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ (practical Buddhism) ได้พิจารณาจากการปฏิบัติศาสนาในรูปแบบที่หลากหลายโดยผันแปรและแตกต่างกันไปตามชุมชนต่างๆ โดยข้อเสนอนี้พิจารณาไปที่การที่ชุมชนนำหลักการทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยยูคิโอะ ฮายาชิได้อธิบายถึงลักษณะการอยู่ร่วมกันสังคมบนฐานของการสร้างวัฒนธรรมร่วมกัน เช่น ในพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเรื่อง “กรรม” ที่แสดงให้เห็นถึงผลจากการทำดีและทำชั่ว เป็นคำอธิบายถึงสถานะความเป็นอยู่ของบุคคลมาจากกระทำในอดีต ซึ่งทำให้ทุกคนยอมรับต่อสิ่งที่ตนได้ และลดความขัดแย้งในแง่ของความต้องการบางอย่างที่เกินเลยกว่าสิ่งที่ตนเองทำได้ ข้อเสนอเรื่องกรรมนี้ได้สร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนที่มีพระภิกษุสงฆ์ โดยไม่มีความขัดแย้งกันมาจากการที่ผู้มีศรัทธาในศาสนาถวายทานแก่พระสงฆ์ ขณะที่พระสงฆ์ตอบแทนด้วยการให้ศีลให้พรตอบแทนและช่วยจัดเตรียมเรื่องการทำบุญให้แก่ผู้บริจาค การทำบุญเป็นการแลกเปลี่ยนทรัพย์สินทางวัตถุระหว่างฆราวาสและพระสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องประโยชน์ต่างตอบแทนที่เอื้อประโยชน์ต่อกันในลักษณะการให้และรับ ซึ่งเป็นหลักฐานที่เด่นชัดในระบบความสัมพันธ์ทางสังคม (ยูคิโอะ ฮายาชิ, 2554)

ส่วนหลักของพระพุทธศาสนาที่สอนให้มนุษย์หันหน้าปรับความเข้าใจซึ่งกันและกัน หรือแก้ปัญหาความวุ่นวาย ลดความรุนแรง นำหลักคำสอนมาปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองนำไปสู่สังคมโลก

จุดหมายปลายทางจะทำให้มนุษย์ต่างศาสนา หลายศาสนา หลายภาษา อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เพราะศาสนามุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์ และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชา (ความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ) อันเป็นให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา และพิสูจน์ทราบว่าเป็นข้อเท็จจริง (ธัมมวิจยะ) เห็นเหตุผลว่าสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี (อิทัปปัจจยตา) จนเห็นตามความเป็นจริงว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นไปตามกฎพระไตรลักษณ์ และสัตว์โลกที่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม แล้วเลือกใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับผลที่จะต่อไป (ด้วยการสั่งสมบุญบารมี) ตลอดจนปรารถนาในพระนิพพานของผู้มีปัญญา หลักคำสอนในพระพุทธศาสนามีทั้งหลักปฏิบัติที่เป็นจริยธรรม คุณธรรม และศีลธรรม

หลักจริยธรรม ความกตัญญูกตเวที คือ การรู้จักบุญคุณและตอบแทน อันเป็นหลักธรรมพื้นฐานทั่วไปของมนุษย์เพื่อการดำรงอยู่อย่างปกติสุข ดังนั้น ทุกคนจึงมีหน้าที่ต่อกันด้วยการปฏิบัติหลักคุณธรรม พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมประจำใจ เพื่อให้ตนและสังคมดำรงชีวิตด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ไม่มุ่งร้ายต่อกันด้วยความรักที่บริสุทธิ์ต่อเพื่อนร่วมโลก ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 4 ประการคือ เมตตา (ความปรารถนาอยากให้ผู้อื่นมีความสุข) กรุณา (ความปรารถนาอยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์) มุทิตา (ความยินดีที่ผู้อื่นประสบความสุขในทางที่เป็นกุศลหรือประกอบเหตุแห่งสุข) อุเบกขา (การวางจิตเป็นกลาง) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 34 ข้อ 190 หน้า 76, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การมีเมตตา กรุณา มุทิตา เป็นสิ่งดี แต่ถ้าตนไม่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ จิตตนจะเป็นทุกข์ ดังนั้น ตนจึงควรวางอุเบกขา ทั้งวางใจให้เป็นกลางและพิจารณาว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรมที่ได้เคยกระทำไว้ จะดีหรือชั่วก็ตามกรรมนั้น ย่อมส่งผลอย่างยุติธรรมตามที่เขาผู้นั้นได้เคยกระทำไว้อย่างแน่นอน รวมถึงการให้อภัยผู้อื่นและการปราศจากอคติ

บทความนี้จึงต้องการพิจารณาถึงการปฏิบัติตามหลักศาสนาเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในพระพุทธศาสนาเถรวาทต่อไป

แนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันในพระพุทธศาสนาเถรวาท

แนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันมาจากพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่ต้องมาพบเจอกันและอยู่รวมกันเป็นสังคม และในสังคมนั้นก็จะมีกฎระเบียบหรือวิถีชีวิตตามแต่ละศาสนาจะถูกจัดออกไป แต่สุดท้ายก็ต้องนำมาสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสงบ โดยหลักการที่ถูกนำเสนอถึงความอยู่ร่วมกันนั้นอ้างอิงหลักการทางด้านพหุนิยม (Pluralism) ที่พยายามเสนอให้เห็นถึงการยอมรับคุณค่าความหลากหลาย โดยมองผ่านหลักศาสนาว่าเป็นวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มจึงกลายเป็นมุมมองที่พยายามแยกกันระหว่างความจริงสูงสุด (Ultimate Reality) หรืออำนาจของสิ่งที่อยู่เหนือขึ้นไปและความจริงที่มาจากความรู้จากประสบการณ์ของมนุษย์ ซึ่งแน่นอนว่าความจริงสูงสุดนั้นไม่มีข้อจำกัด ขณะที่การรับรู้ของมนุษย์นั้นจำกัดรวมถึงภาษาก็ยังไม่อาจอธิบายปรากฏการณ์หรือประสบการณ์บางอย่างเกี่ยวกับสิ่งสูงสุดเหล่านั้นได้จึงทำให้เกิดความหลากหลายของการตีความที่แตกต่างกันไป เช่นเดียวกับความจริงสูงสุดและการเข้าใจของมนุษย์ต่อความจริงสูงสุดนั้นก็ล้วนแตกต่างกันจึงทำให้เกิดการเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าในฐานะที่มีบุคลิกแตกต่างกันไปเช่นกันตามลักษณะความเชื่อ แต่สิ่งที่ใกล้กันคือการปรากฏเป็นสิ่งนามธรรมซึ่งทำให้ความจริงนั้นไม่มีรูปร่างที่แท้จริง อีกทั้งการจะรับรู้ความจริงได้

ต้องมาจากการเข้าใจได้โดยตรงผ่านจิตใจ ไม่ใช่ใช้สื่ออันเป็นการรับรู้ทางอ้อม การเข้าใจปรากฏการณ์ทางหลักการศาสนาดังกล่าวนำไปสู่การยอมรับว่าทุกศาสนามีเป้าหมายเดียวกันเท่ากับยอมรับว่าทุกศาสนาล้วนมีความจริงสูงสุดที่เป็นอิสระไม่ต่างกัน แต่อย่าลืมว่ารูปแบบหรือวิธีการปฏิบัติตามประเพณีของแต่ละศาสนานั้นไม่เหมือนกัน แม้จะยอมรับร่วมกันแต่วิธีการปฏิบัติที่ต่างกัน ซึ่งแนวคิดพหุนิยมจึงเปิดพื้นที่ให้กับความหลากหลายของการปฏิบัติขณะเดียวกันก็รองรับความหลากหลายของเป้าหมายเช่น ซึ่งการมีอยู่ของทั้งการปฏิบัติและเป้าหมายนั้นไปไกลกว่าหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์รวมถึงคำใดๆ ข้อปฏิบัติและเป้าหมายที่หลากหลายนี้ถือว่าการยอมรับการอยู่ร่วมบนการยอมรับถึงความจริงที่ต่างกันออกไป (J. Abraham Velez de Cea, 2013)

ในหลักการดังกล่าวพุทธทาสภิกขุได้เสนอว่า ศาสนาทุกศาสนาเป็นศาสนาเดียวกัน เพราะเป็นที่ดับทุกข์ได้ด้วยความไม่เห็นแก่ตัว ฉะนั้น ถ้าศาสนาไหนที่มีอยู่ในโลกนี้ ในเวลานี้ที่สอนไม่เห็นแก่ตัวแล้ว คือมีเนื้อหาแท้ของการที่จะดับทุกข์ได้ด้วยกันทั้งนั้น ถ้าไปสอนให้มีกิเลสมีตัวกู ไม่ต้องเอามารวม เราไม่เรียกว่าศาสนาด้วย จะวางกฎตายตัวลงไปว่า ถ้าสอนให้เห็นแก่ตัวแล้วไม่ใช่ศาสนา ต้องสอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัวแล้วก็เป็นศาสนา ฉะนั้น เอามาทำให้เป็นศาสนาเดียวกันได้ แม้ว่าจะมีพิธีการที่ต่างกัน วิธีการที่เราจะทำให้ปรองดองกันคือให้ทุกคนเอาหัวใจเนื้อแท้ของศาสนาของตนๆ มาเปรียบเทียบกับกัน แล้วจะเข้ากันได้ ทุกศาสนาสามารถเข้ากันได้ แต่เพราะสอนให้นับถือศาสนาให้ต่างกันหรือถือวัฒนธรรมต่างกัน ไม่เหมาะจะรับวิธีของศาสนาบางศาสนา เหมาะเพียงแต่จะรับวิธีของศาสนาบางศาสนา คือศาสนาที่เราที่เรานับถืออยู่ กล่าวคือ โลกถูกบีบคั้นด้วยสังคม ด้วยการเมือง ศาสนาจึงถูกเปลี่ยนให้เป็นการบังคับให้ถือศาสนา เช่นศาสนาอิสลามเข้ามาในอินเดียก็เปลี่ยนให้ประชาชนที่ถือศาสนาฮินดูอยู่ก่อนนั้น เปลี่ยนมาถือศาสนาอิสลามก็มาก หรือหมู่เกาะชวา สุมาตรา และแหลมมลายูก่อนนี้ถือพุทธ แล้วเพิ่งเปลี่ยนเป็นถือศาสนาอิสลาม เพราะเมื่อศาสนาอิสลามเข้ามาชนะบีบบังคับให้ถือศาสนาอิสลาม ถ้าไม่ถือก็ต้องตาย ข้อนี้แก้ไม่ได้จึงเป็นแบบนี้ แต่ที่จริงแล้วโลกนี้ต้องมีศาสนาหลายศาสนาโดยรูปแบบ ต่างคนต่างก็ถือ และถ้าปัญหาเกิดขึ้นจากศาสนาแล้ว ก็แก้ได้ด้วย การทำให้เข้าเป็นศาสนาเดียวกันโดยหัวใจและใจความนั่นเอง (พุทธทาสภิกขุ, 2548) จึงนำไปสู่การเข้าใจการอยู่ร่วมกันในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีความเชื่อแตกต่างหลากหลายกันนั้นประกอบไปด้วย

อธิปไตย หรือ ความเป็นใหญ่ตามนัยแห่งคำสอนของศาสนาพุทธมีอยู่ 3 ประการ คือ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 228 หน้า 231, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1. อัตตาธิปไตย หมายถึง การถือตนเป็นใหญ่ กระทำการโดยยึดความคิดเห็นของตนเองเป็นที่ตั้งซึ่งเปรียบได้กับเผด็จการ
2. โลกาธิปไตย หมายถึง การถือโลกเป็นใหญ่ กระทำการโดยถือกระแสของโลกเป็นประมาณซึ่งเปรียบได้กับประชาธิปไตย
3. ัมมาธิปไตย หมายถึง การถือธรรม คือ ความถูกต้องเป็นใหญ่ กระทำการโดยยึดความถูกต้องเป็นหลัก ซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้ปกครองทั้งในระบบเผด็จการ และประชาธิปไตยจะต้องยึดถือโดยผู้ปกครองในระบบเผด็จการจะต้องมีสติคอยกำกับ การคิด การพูดและการกระทำตลอดเวลาเพื่อไม่ให้หลงและหลงในอำนาจ

ลักษณะของอัตตาธิปไตย ถ้าเป็นตัวบุคคลก็เป็นบุคคลที่เชื่อมั่นในตนเองมากเกินไป โดยไม่ยอมฟังความคิดเห็นของคนอื่น เอาแต่ใจตัวเองเป็นเรื่องสำคัญ สิ่งใดที่เราได้ทำตามใจตัวเอง เรามีความสบายใจเพราะการทำของเรา แต่สิ่งนั้นอาจจะกระทบกระเทือนถึงประโยชน์และชีวิตของผู้อื่น คนที่เป็นอัตตาธิปไตยไม่ได้คำนึงถึงข้อนี้ ตนคิดว่าจะทำอะไรก็ทำลงไปไม่ได้พิจารณาว่า มันจะกระทบกระเทือนคนอื่นไหม จะทำให้คนอื่นเดือดร้อนไหม จะทำให้เราเดือดร้อนไหม ถ้าจะว่าโดยกฎหมายบ้านเมืองคนพวกนี้เป็นหัวเผด็จการ อันนี้คือลักษณะของอัตตาธิปไตย

ลักษณะของคนที่เป็นโลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ อะไรที่ชาวโลกเขานิยมชมชอบ แม้จะเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายหรือศีลธรรมก็ตาม ก็ทำไปตามความคิดเห็นของโลกหรือความคิดเห็นของชาวบ้าน ซึ่งบางทีก็ทำให้ตัวเองต้องกลายเป็นคนอ่อนแอ หรือในบางครั้งเราอาจจะเห็นว่า เมื่อมีมติของคนส่วนรวมมาก มีความคิดเห็นอย่างนี้ แม้ว่า สิ่งนั้นมันเป็นการทำลายแผนงานประโยชน์ของคนอื่น หรือเป็นการลบหลู่เกียรติและชื่อเสียงของคนใดคนหนึ่งก็ตาม เรารวมหัวกันทำ ทำแบบชาวโลกที่เขานิยมชมชอบกัน อันนี้เป็นลักษณะของบุคคลที่ไม่เป็นตัวของตัวเอง หนัก ๆ เข้ากลายเป็นอ่อนแอไป

ส่วนคนที่เป็นธรรมาธิปไตย อาศัยธรรมเป็นใหญ่ธรรมที่ทำให้คนเป็นธรรมาธิปไตย ก็คือรัฐธรรมนูญ ในเมื่อสมาชิกรัฐสภาาร่วมใจกันตรากฎหมายอันใดออกมาเป็นกฎหมายปกครองบ้านเมือง เราเคารพต่อของเขาเหล่านั้น เพราะเขาปรึกษาหารือกันแล้วเห็นสมควรจะออกกฎหมายมาตานั้น ๆ ออกมาบังคับ เพื่อให้สังคมของเรามีความประพฤติปฏิบัติดีสม่ำเสมอ ทันทเทียมเท่ากัน ซึ่งเราเรียกว่ารัฐธรรมนูญปกครองบ้านเมือง “หลักธรรมาธิปไตย ของชาวบ้านก็คือ รัฐธรรมนูญ หลักธรรมาธิปไตย ของศาสนาก็คือ ศีล 5 ศีล 5 ข้อนี้ พระพุทธเจ้าท่านสอนให้มนุษย์มีความรัก ความเมตตาปรานี เพราะขึ้นต้นท่านก็บอกว่า อย่าฆ่าสัตว์ อย่าเบียดเบียนกัน อย่าช่มเหงกัน อย่างรังแกกัน อย่าอิจฉาตาร้อนกัน ผู้ใดมาเคารพศีล 5 เป็นหลักยึดในใจของตนบุคคลนั้นได้ชื่อว่า ถือธรรมเป็นใหญ่ เราก็จะมีแต่ความรัก ความเคารพ ความเมตตาปรานี ศีล 5 เป็นมูลฐานให้เกิดการปกครองระบอบประชาธิปไตย หัวใจของประชาธิปไตยอยู่ที่เคารพสิทธิของมนุษย์ชน เมื่อใครมีศีล 5 ก็ได้ชื่อว่า เคารพทุกสิทธิในการดำรงชีพอยู่โดยเสรี สิทธิในการครอบครองสมบัติโดยเสรี สิทธิในการใช้ประโยชน์คุ้มครองของตนโดยเสรีและสิทธิอื่น ๆ บรรดาที่มีในสังคม ถูกต้องตามกฎหมายของบ้านเมืองและถูกศีลธรรม เราก็ได้ยึดเอาธรรมอันเป็นหัวใจของเสรีภาพเสรีชน โดยมีเหตุผล มีกติกา เราจะทำอะไรทุกอย่างต้องมียกติกา ศีล 5 จึงเป็นธรรมะที่เป็นมูลฐานให้เกิดการปกครองระบอบประชาธิปไตย ถ้าหากเราพิจารณาเรื่องศีล 5 กับกฎหมายรัฐธรรมนูญปกครองบ้านเมืองให้ประยุกต์กัน ให้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เราจะได้ความเด่นชัดว่า ศีล 5 คือ กฎหมายปกครองบ้านเมืองที่เป็นธรรมนูญอันสูงสุดในฐานะที่เราเป็นพุทธบริษัท เราเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า เราก็ได้ปฏิญาณตนถึงพระพุทธองค์ว่า เป็นที่พึ่งที่ระลึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเราต้องการให้บ้านเมืองของเราปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย นักปกครองบ้านเมืองถ้าไม่มีศีล 5 ข้อเป็นหลักแล้ว ไม่มีทางปกครองบ้านเมืองให้เป็นประชาธิปไตยได้ ถ้ารัฐบาลจะช่วยประชาชนต้องพยายามหาทางให้เขามีงานหลักที่พึ่งตนเองได้ อย่าให้เขาทอดทิ้งงานหลักของเขา จึงจะเป็นการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองและเป็นการสร้างอธิปไตยอย่างแท้จริง หลักธรรมที่เราควรจะมียึดเป็นหลักปฏิบัติมีอยู่ 3 หลัก คือ หลักที่ 1 ตนเป็นที่พึ่งของตน หลักที่ 2 คนจะพ้นทุกข์ได้ เพราะความเพียร หลักที่ 3 ความพร้อมเพรียงของหมู่ ทำให้เกิดสุข

อริปไตยแห่งจิต ของด้อยในตัวเอง คือ กายกับจิต ธรรมชาติของจิตจะเป็นผู้รู้ รู้หมดทุกสิ่งทุกอย่างที่ผ่านเข้ามา เครื่องสื่อสารของจิตอาศัย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แต่ละอย่างมีหน้าที่เฉพาะตน ก้าวกำกันไม่ได้ ตามีหน้าที่เห็น หูจะแย่งไปเห็นก็ไม่ได้ เพราะไม่ใช่หน้าที่ หูมีหน้าที่ฟังได้ยิน ตาจะไปแย่งฟังได้ยินกับหู ก็แย่งไม่ได้ สิ่งดังกล่าวนี้แต่ละอย่างเป็นอริปไตย เป็นใหญ่เฉพาะตน ดังนั้นทางศาสนาจึงบัญญัติสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นอินทรีย์ อินทร์ แปลว่า จอม จอมก็คือ ความเป็นใหญ่ ความเป็นใหญ่ก็คือ อริปไตย กายและจิต เราสามารถฝึกฝนอบรมให้มีสมรรถภาพเข้มแข็งได้ เช่น การทำงาน การเล่นกีฬา เป็นการฝึกกายให้มีพลัง ให้มีสุขภาพพลานามัยเข้มแข็ง การฝึกจิตให้เป็นที่พึ่งแก่ตนเองได้ คือ การฝึกสติ ไม่ว่าเราจะทำอะไร ต้องมีสติสัมปชัญญะรู้อยู่กับเรื่องปัจจุบัน คือ เรื่องชีวิตประจำวันนี้เอง สมาธิแบบพระพุทธเจ้า การกำหนดรู้เรื่องชีวิตประจำวัน สำคัญยิ่งกว่าการหลับตานั่งสมาธิ ยืน เดิน นั่ง นอน รับประทาน ดื่ม ทำ พูด คิด เป็นอารมณ์จิต ฝึกสติให้รู้อยู่ตลอดเวลา ในขณะที่งาน กำหนดสติรู้อยู่กับงาน เวลาคิด ทำสติรู้กับการคิดโดยถือการทำงาน การคิดเป็นอารมณ์ของจิต เวลาเรานอน คนมีความรู้ คนทำงาน ย่อมมีความคิดในช่วงที่เรานอนนั้นแหละ เราปล่อยให้จิตเราคิดไปแต่เรามีสติตามรู้ความคิด จนกระทั่งนอนหลับ การปฏิบัติธรรมตามแนวพระพุทธเจ้าที่ถูกต้องอยู่ที่การสร้างจิตของตัวเองให้มีพลังเข้มแข็ง มีสติสัมปชัญญะรู้รอบอยู่ที่ตัวเอง สามารถยืนหยัดอยู่ในความเป็นอิสระได้ตลอดเวลา ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยอะไร ถึงแม้จิตจะผูกพันอยู่กับโลกแต่ก็ไม่เป็นทาสของอารมณ์ มีอะไรมากระทบก็สามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ ความจริงโลกเป็นอารมณ์ของจิต ในเมื่อจิตมันเป็นตัวรู้ความจริงของโลกแล้วมันจะปลื้มตัวไปลอยเด่นอยู่เหนือโลกและมันอาศัยโลกนั้นแหละเป็นบันไดเหยียบไปสู่จุดที่อยู่เหนือโลก จงทำจิตให้มีอำนาจเหนือสิ่งทั้งปวงแล้วบรรลุถึงความเป็นอิสระ

การใช้หลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อพัฒนาการอยู่ร่วมกัน

หลักนำหลักพระพุทธศาสนาไปสู่การปฏิบัติจึงปรากฏได้ผ่านรูปแบบวัฒนธรรมที่อยู่ในแต่ละพื้นที่ แต่ละชุมชนดังปรากฏในการอยู่ร่วมกันที่แตกต่างหลากหลาย ดังนี้

1. การใช้หลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเถรวาทในวัฒนธรรมที่หลากหลายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก การใช้หลักปฏิบัติหนึ่งในการอยู่ร่วมกับคนอื่นในแง่ของการเอาหลักธรรมาธิปไตยที่กล่าวถึงการให้หลักไตรสิกขา ที่จะพบจากพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและโลกแห่งชีวิต เช่น การอยู่ร่วมกันในทางสังคม โดยไม่เบียดเบียนก่อความทุกข์ ความเดือดร้อน หรือก่อเวรภัย แต่รู้จักมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์อย่างช่วยเหลือเกื้อกูลดำรงตนอยู่ในกรอบของศีล ดำเนินชีวิตตามหลักของศีล ให้ความร่วมมือกับการรักษากติกาของสังคม กฎเกณฑ์หรือกฎหมายระเบียบแบบแผน หรือวินัยแม่บทของชุมชนหรือสังคมของตนและวัฒนธรรม รวมทั้งสิ่งที่เรียกว่าจรรยาบรรณต่าง ๆ และรู้จักแบ่งปัน การเผื่อแผ่แบ่งปันช่วยเหลือตามหลักของการให้ทาน เพื่อช่วยเหลือปลดปล่อยความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์ ให้ความสุขและส่งเสริมการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามตลอดจนการประพาสเกื้อกูลแก่ชีวิตอื่น ๆ ทั้งสัตว์มนุษย์และพืชพันธุ์ เช่น การร่วมสร้างเขตอุทยาน นิวาปสถาน การปลูกสวนป่าสร้างแหล่งต้นน้ำ ดังในสามัญญผลสูตรที่เสนอวิธีการเข้ามาบวชของผู้ที่อยู่ในวิถีชีวิตที่แตกต่างและหลากหลาย และวางกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน ทำให้อยู่ร่วมกันได้ ตามข้อความว่า

“การอยู่ครองเรือนเป็นเรื่องอึดอัด เป็นทางแห่งธุลี การบวชเป็นทางปลอดโปร่งการที่ผู้ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนดุจสังข์ชัต ไม่ใช่ทำได้ง่าย ทางที่ดีเราควรโกนผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต’เมื่อบวชแล้วอย่างนี้ สำรวมด้วยการสังวรในพระปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยมารยาทและโคจร(การเที่ยวไป) เห็นภัยในโทษแม้เพียงเล็กน้อยสมათานศึกษาอยู่ในสิกขาบท ประกอบด้วยกายกรรมและวจีกรรมอันเป็นกุศล มีอาชีวะบริสุทธิ์ สมบูรณ์ด้วยศีล คัมภรทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย สมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ (และ) เป็นผู้สันโดษ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 9 ข้อ 19-193 หน้า 64-65, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

อีกทั้งพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การเลี้ยงชีพอย่างมีศิลปวิทยาในวิชาชีพที่ฝึกไว้ อย่างดี มีความชำนาญที่จะปฏิบัติให้ได้ผลดีและเป็นสมมาอาชีพ ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญ คือ ไม่เป็นไปเพื่อความเบียดเบียน ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น หรือก่อผลเสียหายแก่สังคม มีชีวิตที่เป็นไปเพื่อสร้างสรรค์ ทำให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของตน ไม่ทำให้ชีวิตตกต่ำ หรือทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ หรือเสื่อมจากคุณความดีในภาวะแห่งตน

จิตศึกษาในด้านของจิตศึกษา คือ ศึกษาในเรื่องของจิตให้เข้าใจธรรมชาติของจิต การทำงานของจิต รู้วิธีการพัฒนาจิตเพื่อให้สงบตั้งมั่นเป็นสมาธิพร้อมที่จะทำกิจหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการพัฒนาจิตหรือที่เรียกว่า สมาธิ แยกได้ดังนี้ ด้านคุณภาพจิต ได้แก่ คุณธรรมความดีงามต่าง ๆ เช่น เมตตา กรุณา กตัญญูกตเวที คารวะ หิริโอตตปปะ ฯลฯ ซึ่งหล่อเลี้ยงจิตใจเจริญงอกงามและเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงาม ด้านสมรรถภาพจิต ได้แก่ ความสามารถของจิตที่เข้มแข็งมั่นคง หรือความมีประสิทธิภาพของจิต เช่น มีฉันทะ ความใฝ่รู้ ใฝ่ดีงาม ใฝ่กระทำ จิตมีความเพียร ความขยัน ความอดทน มีความระลึกได้ รู้ตัวทั่วพร้อมเท่ากัน ตื่นตัวอยู่เสมอ สามารถควบคุมตัวเองได้ มีความตั้งมั่นแน่วแน่ ใส สงบ เป็นสมาธิรวมไปถึงความไม่ประมาทที่จะทำให้ก้าวหนามั่นคงในพฤติกรรมที่ดีงาม และพร้อมที่จะใช้ปัญญาในการใช้ชีวิตและประกอบกิจหน้าที่ ด้านสุขภาพจิต ได้แก่ สภาพจิตที่ปราศจากความขุ่นมัวเศร้าหมอง เร่าร้อน หากแต่มีความสดชื่น เอิบอิ่ม ร่าเริง เบิกบาน ผ่อนคลาย ผ่องใส เป็นสุข ซึ่งจะส่งผลต่อสุขภาพกายและทำให้พฤติกรรมที่ดีงามมีความมั่นคง สอดคล้องกลมกลืนหรืออยู่ในภาวะที่สมดุล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 87 หน้า 312-314, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ปัญญาศึกษา ในด้านปัญญาศึกษา คือ ศึกษาในเรื่องปัญญา พัฒนาด้านปัญญา ในพัฒนาด้านปัญญานี้จะมีการพัฒนาอยู่หลายระดับ เช่น ความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ได้ยินได้ฟังมา หรือที่เล่าเรียนมาและรับการถ่ายทอดศิลปวิทยาการ ตลอดจนข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ การรับรู้ประสบการณ์และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ไม่บิดเบือนหรืออคติด้วยความรัก ความซิงเพราะความกลัว การคิดพินิจพิจารณาวินิจฉัยอย่างมีวิจารณ์ญาณ ด้วยการใช้ปัญญาที่บริสุทธิ์อิสระไม่ถูกกิเลส เช่น ความอยากได้ผลประโยชน์และความเกลียดชังเข้าครอบงำ การรู้จักมอง รู้จักคิด มีหลักการคิด มีวิธีคิดที่จะเข้าถึงความจริงและได้คุณประโยชน์ มีโยนิโสมนสิการ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 91 หน้า 319-320, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อย่างที่เรียกว่ามองเป็น คิดเป็น เช่น รู้จักวิเคราะห์ แยกแยะ สืบสวนหาเหตุปัจจัยของสิ่งที่เกิดขึ้น ดำรงตั้งอยู่และแปรเปลี่ยนสภาวะไป การรู้จักจัดการ ดำเนินการ ทำกิจให้สำเร็จ ฉลาดใน

วิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมาย มีความสามารถในการแสวงหา เลือกคัดจัดสรรประมวลความรู้ คิดได้ชัดเจนและสามารถนำความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยงสร้างเป็นเครือข่ายความรู้ และสร้างเป็นความรู้ และสร้างเป็นความรู้ ความคิดใหม่ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ มีความรู้แจ้งเข้าถึงความจริงของโลกและชีวิต รู้เท่าทันกับธรรมดา หรือกับธรรมชาติทั้งหลายที่ทำให้วางใจถูกต้องทุกสิ่งทุกอย่าง สามารถแก้ปัญหาชีวิต จัดความทุกข์ในจิตใจของตนเองได้หลุดพ้นจากความยึดติดในสิ่งทั้งหลาย จิตไม่ถูกบีบคั้นครอบงำ กระทบกระทั้งด้วยความผันผวนปรวนแปรของสิ่งต่าง ๆ หลุดพ้นอิสระอยู่เหนือกระแสโลก กล่าวโดยสรุปแล้ว ปัญญา 2 ด้านที่สำคัญ คือ ปัญญาเข้าถึงความจริงแห่งธรรมดาของธรรมชาติและปัญญาที่สามารถใช้ความรู้ที่จัดตั้งวางระบบแบบแผนของการดำเนินชีวิตได้ และสังคมของมนุษย์ได้ประโยชน์สูงสุดจากความจริงนั้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2539)

2. การใช้หลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเถรวาทในวัฒนธรรมที่หลากหลายที่ปรากฏในยุคสมัยหลัง การที่คนจะมาอยู่ร่วมกันได้นั้นมาจากรูปแบบวิถีชีวิตที่แตกต่างกันออกไปทั้งข้าราชการ เกษตรกร พ่อค้าแม่ค้า นักธุรกิจ นักร้องนักแสดง สถาปนิก หนู่มสาวโรงงาน คนขายประกัน นักการเมืองที่ต้องการความสำเร็จที่แตกต่างกันไป ขณะที่ระดับความเข้าใจและรับรู้พระพุทธศาสนาผ่านวัดของแต่ละคนจึงต่างกันไปด้วย รวมถึงความแตกต่างของสถานการณ์ชีวิตที่ต่างกันไปทำให้ความหวังแตกต่างกันไปอีกตามแต่ละขั้นตอน บ้างต้องการให้สอบติด บ้างต้องการให้หายเจ็บป่วย บ้างต้องการมีลูก บ้างต้องการเป็นที่ยอมรับของชุมชนและหมู่คณะ บ้างต้องการฝึกจิต บ้างต้องการรล บ้างต้องการบ้าน บ้างต้องการครอบครัว สิ่งเหล่านี้ทำให้พระพุทธศาสนาต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงให้มีความหลากหลายดังจะพบได้จากนิยายทางศาสนาที่ขยายออกไป (พระไพศาล วิสาโล, 2559) เมื่อมีความหลากหลายจึงจำเป็นต้องหาพื้นที่ในการยอมรับความหลากหลายเหล่านั้นจึงนำไปสู่การเกิดวัดที่ชาวบ้านสร้างขึ้นต้องเป็นไปตามกฎหมายจึงจะเรียกว่าวัดหรือแม้แต่สำนักสงฆ์ต้องได้รับการอนุมัติจากรัฐ โดยการเห็นชอบของคณะสงฆ์ ในทำนองเดียวกับการแต่งตั้งเจ้าอาวาสและพระอุปัชฌาย์ ก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเห็นพ้องต้องกันของชาวบ้านอีกต่อไป (พระไพศาล วิสาโล, 2559)

การที่วัดจะกลายเป็นแหล่งชุมชนนั้นได้สร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วมกัน โดยจะพบได้จากการที่วัดให้ความสำคัญกับชุมชนเกี่ยวข้องกับอดีตที่พระพุทธศาสนามีรากฐานสัมพันธ์กับชุมชนอย่างการร่วมดำเนินวิถีปฏิบัติตนของพระภิกษุและเสนาสนะเป็นที่อาศัยก็จะดูให้เป็นไปตามความเหมาะสม ในทำนองเดียวกันคนที่จะเป็นอุปัชฌาย์ได้ก็อยู่ที่ชุมชนว่าจะให้ความเคารพนับถือหรือไม่ พระที่มีพรรษาเกิน 10 แต่มีอาจารย์ไม่เหมาะสมหรือยังเป็นครูบาอาจารย์ไม่ได้ ชาวบ้านก็ไม่เอาลูกมาให้บวช กล่าวอีกนัยหนึ่ง อุปัชฌาย์ก็ถูกแต่งตั้งโดยชุมชนด้วยเช่นกัน จึงเป็นเพราะความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างวัดและชุมชน วัดจึงกลมกลืนสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนมาก ซึ่งไม่ได้หมายความว่าวัดปฏิบัติของพระสงฆ์มีความกลมกลืนกับประเพณีท้องถิ่นของชุมชนเท่านั้น ยังรวมถึงการที่พระสงฆ์สามารถเกี่ยวเนื่องในด้านข้อธรรมคำสอนได้อย่างเหมาะสมกับชุมชน ตลอดจนสนองประโยชน์ด้านอื่นด้วยในฐานะเป็นผู้นำชุมชน ซึ่งข้อพิจารณานี้ทำให้เห็นว่าความเป็นชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความเป็นไปทางด้านศาสนา โดยพระพุทธศาสนาในอดีตของไทยจึงมีลักษณะที่สอดคล้องและเกี่ยวเนื่องชุมชนมาก ถือว่าเป็นพระพุทธศาสนาที่มีวัดหรือชุมชนเป็นศูนย์กลางก็ได้ (พระไพศาล วิสาโล, 2559)

วิธีการที่วัดกลายเป็นองค์ประกอบของชุมชนจึงนำไปสู่การสร้างวัดแบบชาวบ้านที่มีความร่วมกันของวิถีชีวิตที่จะพบได้จากการมองถึงการผสมผสานของการเป็นอยู่เข้ามาประกอบด้วย ดังที่พุทธทาสภิกขุได้ให้คำสอนที่ทำให้ช่วยเข้าใจชีวิตของวิถีชีวิตในวัดมากขึ้นว่า

“ตอนที่มาอยู่สวนโมกขนิมิตที่มีของเล่นหลายอย่าง ทั้งเลี้ยงไก่ เลี้ยงนก เลี้ยงกา ไปเที่ยว ท่านเล่าว่าสมัยหนึ่งเคยเล่นชนิดที่มีประโยชน์ทางวัตถุ เคยเล่นหีบเสียง เรียนภาษา เล่นพิมพ์ดีดเพื่อพิมพ์หนังสือ เล่นกล้องถ่ายรูปเพื่อรวบรวมรูปและอะไร ที่คล้ายๆ อย่างนี้ก็เป็นส่วนแห่งการเล่น เรามักจะชอบไปซื้อหาของเก่ามาซ่อมเล่นสนุก ใช้ประโยชน์ได้ก็สนุก เล่นอย่างจิตใจก็เล่นเพลินกับธรรมชาติ เคยเล่นต้นไม้แปลกๆ แปลกสำหรับเรานะ ไม่ใช่แปลกสำหรับผู้อื่น สะสมต้นไม้แปลกๆ เรื่องปลา เรื่องนก เรื่องแมว เรื่องหมา กระทั่งจิ้งจก ตุ๊กแก ก็เคยเป็นเรื่องเล่นสมัยหนึ่งๆ แล้วในที่สุดก็กลายเป็นเรื่องเป็นราวไปได้ นอกจากนั้นก็มีการเล่นพักผ่อนนั่งเล่น นอนเล่น ทำสมาธิเล่น สมาธิเคยทำอย่างเล่นๆ เลยหลายประเภท ไปเที่ยวทะเล ลงเรือไปเล่นทะเล สิ่งที่เราเรียกว่าเล่นมีความหมายมาก กินความกว้างขวาง จากเล็กที่สุดจนถึงใหญ่ที่สุด แม้แต่แต่งโคลงแต่งกลอนก็เป็นของเล่น ไม่ได้จริงจัง ตามแต่โอกาส” (พระไพศาล วิสาโล, 2559)

การผสมผสานกันระหว่างหลักวิถีชีวิตที่เป็นไปตามโลกกับวิถีชีวิตในทางพระพุทธศาสนาจึงถูกพัฒนาขึ้นเป็นหลักปฏิบัติที่เกินเลยจากศีล แต่สร้างเป็นการอยู่ร่วมกันโดยจะพบว่าการเข้าใจกันและกันระหว่างชุมชน โดยอาจมองว่าถ้ามีวัดเข้ามาอยู่คนก็ต้องการเข้ามาอยู่อย่างวัดนี้เป็นตัวอย่างและในแง่ของการอนุเคราะห์ แม้ผมไม่เชื่อไสยศาสตร์ เวลาตั้งชื่อผมก็ตั้งให้มันถูกต้องตัวอักษร ตามตำรา เพราะว่าถ้าต่อไปข้างหน้า เด็กมันรู้ว่าไม่ถูกกับตัวอักษรหรือมีคนไปทักเข้าก็จะรำคาญใจ เลยตั้งตามตัวอักษร” (พระไพศาล วิสาโล, 2559) การเข้าใจบริบทความหลากหลายทางสังคมกับรูปแบบของความเป็นพระจึงอาจจะต้องเข้าใจความหลากหลายเหล่านี้ด้วยเพื่อพิจารณาความเป็นจริงที่ปฏิบัติได้และปฏิบัติไม่ได้ในแต่ละพื้นที่ อีกทั้งยังจะพบพิธีกรรมที่ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและชุมชนนั้นมาจากการมีพิธีกรรมที่เป็นแนวทางการสัมพันธ์เชิงช่วยเหลือกันเกิดขึ้น การตอบแทนบุญคุณพ่อแม่เป็นมุมมองของคนต่างรุ่นที่จะพิจารณาถึงการที่เราจำเป็นต้องตอบแทนคุณ มองจากความหมายของการทำบุญอันเป็นรากเหง้าที่เหล่าผู้อาวุโสได้ใช้กิจกรรมทางศาสนา เช่น การให้ทาน การปฏิบัติธรรม การบวช เป็นต้น เพื่อใช้เป็นตัวแทนถึงผลประโยชน์และเกิดขึ้นสัมพันธ์กันในแง่ของความเคารพนับถือกัน (ยุคีโอะ ฮายาชิ, 2554: 178-179) โดยจะพบหลักการปฏิบัติในวัดในปัจจุบันที่มี และพระภิกษุสงฆ์ต้องเรียนปริยัติธรรม มีโครงการปล่อยพันธุ์ปลา จัดทำบุญ แสดงธรรมเทศนา ทุกวันพระและวันสำคัญทางศาสนา สนับสนุนสถานที่และเป็นอาจารย์บรรยายธรรมให้ความรู้แก่คณะนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยต่างๆ (พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ) และพระมหาพรชัย สิริโว (ศรีภักดี), 2565)

บทสรุป

จากการศึกษาหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ใช้ปฏิบัติเพื่อพัฒนาการอยู่ร่วมกันพบหลักปฏิบัติ 2 แบบในการอยู่ร่วมกัน คือ 1. หลักปฏิบัติตามหลักธรรมในพระไตรปิฎก เป็นการเอาหลักธรรมาธิปไตยที่กล่าวถึงการให้หลักไตรสิกขา ที่จะพบจากพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม

และโลกแห่งชีวิต เช่น การอยู่ร่วมกันในทางสังคม โดยไม่เบียดเบียนก่อความทุกข์ ความเดือดร้อน หรือก่อเวรภัย แต่รู้จักมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์อย่างช่วยเหลือเกื้อกูลดำรงตนอยู่ในกรอบของศีล ดำเนินชีวิตตามหลักของศีล ให้ความร่วมมือกับการรักษาติกาของสังคม กฎเกณฑ์หรือกฎหมายระเบียบแบบแผน หรือวินัยแม่บทของชุมชนหรือสังคมของตนและวัฒนธรรม รวมทั้งสิ่งที่เรียกว่า จรรยาบรรณต่าง ๆ และรู้จักแบ่งปัน การเผื่อแผ่แบ่งปันช่วยเหลือตามหลักของการให้ทาน เพื่อช่วยเหลือปลดปล่อยความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์ ให้ความสุขและส่งเสริมการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามตลอดจนการประพาสเกื้อกูลแก่ชีวิตอื่น ๆ ทั้งสัตว์มนุษย์และพืชพันธุ์ เช่น การร่วมสร้างเขตอุทยาน นิเวศสถาน การปลูกสวนป่าสร้างแหล่งต้นน้ำ ดังในสามัญญผลสูตรที่เสนอวิธีการเข้ามาบวชของผู้ที่อยู่ในวิถีชีวิตที่แตกต่างและหลากหลาย และวางกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน ทำให้อยู่ร่วมกันได้ และ

2. หลักปฏิบัติในยุคสมัยหลัง มาจากรูปแบบวิถีชีวิตที่แตกต่างกันออกไปทั้งข้าราชการ เกษตรกร พ่อค้าแม่ค้า นักธุรกิจ นักร้องนักแสดง เป็นต้น ทุกคนต่างต้องการความสำเร็จที่ต่างกันไป ขณะที่ระดับความเข้าใจและรับรู้พระพุทธศาสนาผ่านวัดของแต่ละคนจึงต่างกันไปด้วย สิ่งเหล่านี้ทำให้พระพุทธศาสนาต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงให้มีความหลากหลายดังจะพบได้จากนิกายทางศาสนาที่ขยายออกไป เมื่อมีความหลากหลายจึงจำเป็นต้องหาพื้นที่ในการยอมรับความหลากหลายเหล่านั้นจึงนำไปสู่การเกิดวัดที่ชาวบ้านสร้างขึ้นต้องเป็นไปตามกฎหมายจึงจะเรียกว่าวัดหรือแม้แต่สำนักสงฆ์ต้องได้รับการอนุมัติจากรัฐ โดยการเห็นชอบของคณะสงฆ์ ในทำนองเดียวกับการแต่งตั้งเจ้าอาวาสและพระอุปัชฌาย์ ก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเห็นพ้องต้องกันของชาวบ้านอีกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยุคิโอะ ฮายาชิ.(2554). *พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของคนไทยอีสาน: ศาสนาในความเป็นภูมิภาค*. แปลเรียบเรียงโดย พินิจ ลาภธนานนท์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2539). *พุทธธรรมกับปรัชญาการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์*. นนทบุรี: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ใจความแห่งคริสต์ธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. ไซยา: ธรรมทานมูลนิธิ.
- พระไพศาล วิสาโล.(2559). *พุทธศาสนาไทยในอนาคต : แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ) และพระมหาพรชัย สิริวิโร (ศรีภักดี). (2565). รูปแบบวัดสมานรัตนารามที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน, *วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 29(2), หน้า 21-53.
- J. Abraham Velez de Cea. (2013). *The Buddha and Religious Diversity*. New York: Routledge.